

УДК:
342.25:94(497.113)“17/20”

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXI) VIII, vol=21
Бр. 3 / 2009.
стр. 113-134.

Момчило Суботић*

Институт за политичке студије, Београд

АУТОНОМИЈА ВОЈВОДИНЕ - ИСТОРИЈСКИ И САВРЕМЕНИ КОНТЕКСТ -други део-**

Сажетак

У раду је изнет преглед свих најважнијих ставова и политичко-правних одлука и докумената о положају Војводине у првој и другој Југославији. Непорецивим историјским документима је доказано да је „питање Војводине“ подгревано и подстицано из Хрватске и да је то била перманентна хрватска политика на слабењу утицаја Србије и њене доминације у обе југословенске државе. ХСС-овску- Радићеву и Мачекову политику према Војводини наставиће Брозов комунистички режим у оквиру своје политичке концепције засноване на тези: “слаба Србија јака Југославија”. То је нарочито дошло до изражаја у Уставу 1974, када је Војводина постала „конститутивни елемент Федерације“.

„Војвођанери“, за почетак, заговарају статус Војводине из 1974. године. Они су углавном српског порекла, и изгледа, не схватају сву опасност коју носи предложени Статут Војводине. Ове идеје долазе са стране као и досад. Одвајање Војводине од Србије био би крај Војводине, јер би њене мањине тежиле да се прикључе државама матицама, а Срби би постали национална мањина у свакој од тих држава.

* Виши научни сарадник у ИПС, Београд

** Рад је настао у оквиру научног пројекта “Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији (149057 Д), који се реализује у оквиру Института за политичке студије у Београду, а финансира Министарство за науку и технолошког развоја Републике Србије.

Кључне речи: ХСС-ова политика према Војводини, Радић, Мачек, „Војвођански фронт“, Душан Дуда Бошковић, Брзова политика, аутономија Војводине, Србија, Устав 1974, Нацрт Статута Војводине, „Војвођанери“

ПРОБЛЕМАТИЗОВАЊЕ „ВОЈВОЂАНСКОГ ПИТАЊА“ У МЕЂУРАТНОМ ПЕРИОДУ ИНСТРУМЕНТ ХРВАТСКЕ ПОЛИТИКЕ НА СЛАБЉЕЊУ СРБИЈЕ

С каквим одушевљењем је српски народ у Бачкој, Банату, Барањи и Срему дочекао ослободилачку српску војску 1918. године, сведоче речи др Славка Жупанског, председника Српског народног одбора у Великом Бечкереку. Он је тада рекао: „Дични српски соколови браћо рођена! Пробили сте се кроз огањ и кишу куршума; од Солуна до Великог Бечкерека, сваки педаљ земље натопили сте крвљу и славом, издигли сте име српско изнад свих нација и поносно сте дојездили и у наш град, у стару престоницу Ђурића Бранковића, у срце питомог, плодног и национално свесног, српског Баната. Оставили сте успут своје разрушене домове, своје оголеле породице и као вихор јурили сте даље, к нама, да и са нас скинете окове. Звезда водилца била вам је српска заветна мисао: брат-брату, род-роду. Њу су вама обележили, узвишени Господар, Његово краљевско височанство Престолонаследник Регент Александар и наш пијемонт, мајка Србија. Ви, браћи вашој, у Великом Бечкереку, донесите давно жељену слободу, отргнуту од вас пре 300 година. Ми смо у овим крајевима живели тешке дане, сносили горке патње, али наше име смо чували, нашу народну свест одржали. Никад ми наше народне светиње изневерили нисмо. У нама је, и у највећим искушењима, вазда живела свест да смо једно и да ћемо се опет стопити у једну заједницу. Ваша браћа Бечкеречани лију сузе радоснице, благосиљају вас и љубе ваше светло оружје и заричу вам се свечано и одлучно да ће стечену слободу, сад већ са вама, раме уз раме, кроз кишу куршума и својим животима јуначки бранити и да ће их тек само јуначка смрт моћи да отргне из вашег топлог загрљаја...“¹⁾

Познати историчар и писац веома значајних књига о историји Срба у Војводини, професор др Душан Поповић, поводом десетогодишњице ослобођења и уједињења Војводине са Србијом, пише:

1) Василије Крестић, Српска Војводина некад и сад, поздравна реч у Матици српској поводом деведесетогодишњице уједињења Војводине са Србијом

„Није потребно истицати, колико је српски део нашег народа био јединствен у свим иоле важнијим моментима општег народног живота. Српски део нашег народа у Војводини јесте део оног највише историјског и према томе природно национално најсвеснијег дела нашег народа. Само се тако и може растумачити оно безгранично одушевљење, којим је наш народ у Војводини дочекао дан Уједињења и Ослобођења. И поред свег систематског рада бивше државе да унизи углед Србије и српског народа уопште, српски народ у Угарској није никад изгубио наду, да ће се једном ујединити са својом браћом у Србији. Нарочито је то уздање у Србију порасло од владе Краља Петра I. Онај лепо број људи првокласних вредности, који су водили Србију до Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца учинио је, да се код нашег народа у Војводини створила мисао о Србији као идеалу слободе, честитости, благостања. Надало се, да ће се, када се створи наша држава, моћи у крајњој мери развити све снаге, те да ће се показати и животна снага и већа способност нашег народа и наше државе а тако и разбити оно презирање Србије и нашег народа уопште. Што је нарочито важно, веровао је наш народ у Војводини, да ће се одмах показати, колико је државни и друштвени поредак у Србији бољи, праведнији и лепши од прошлог“.²⁾

Да бисмо на одговарајући начин расветлили тзв. војвођанско питање у међуратном периоду, потребно је да констатујемо неколико ствари. Основ уједињења у прву југословенску државу представљала је теза о једном „троименом“ народу, односно начело националног јединства Срба, Хрвата и Словенаца-Штросмајерова идеја југословенства, коју је српска друштвена и политичка елита масовно прихватила, за разлику од највећег дела Хрвата и Словенаца, који су заједничку државу сматрали провизоријумом и „транзитном постајом“ на путу властите државне самосталности. У заједничку државу са Србима ушли су да би опстали, а Хрвати и да би, на рачун Срба, проширили своје територије.³⁾ У нежељеној држави хрватски политичари су питање облика државног уређења и територијално проблематизовање српских земаља бивше Двојне монархије стално држали отвореним. Разуме се, то се односи и на српску Војводину.

2) Василије Крстић, исто

3) Види шире: Василије Крстић, Срби и Хрвати-узроци сукоба, Чачак, 1997; Момчило Суботић, Право на самоопредељење и југословенски експеримент - прва, друга, трећа Југославија, ИПС, Београд, 2004; Момчило Суботић, Политички и уставно-правни аспекти успостављања и нестанка друге Југославије, *Политичка ревија*, 1/2004, ИПС, Београд, 2004, 139-157.

Идеје о аутономном положају Војводине у саставу прве југословенске државе јавиле су се одмах после њеног образовања, у време доношења Видовданског устава 1921, и у периоду после тога. Занимљиво је да су све идеје о устројству југословенске државе и положају Војводине доносили политичари изван Војводине. У уставном нацрту Стојана Протића, из 1920, предвиђено је децентрализовано уређење југословенске државе, са девет широко политички и административно аутономних покрајина (или области), од којих би једну чинили Срем и Бачка, а другу само Банат. Словеначки политичар, римокатолички свештеник, Антон Корошец, председник Југословенског клуба у парламенту Краљевине СХС, међу шест покрајина федеративно уређене Југославије, помиње и Војводину.⁴⁾ Стјепан Радић је заговарао федеративну југословенску државу коју би чиниле: Србија, Хрватска, Словенија, Босна и Херцеговина, Македонија, Црна Гора и Војводина. Он је до уласка у владу 1925. године, био на позицијама „неутралне сељачке хрватске републике“. У изјави Daily News-а Радић фалсификује када каже-, „три области-Бачка, Барања и Бана-које неразумно и нелогично називају Војводином и у којима су Срби према Хрватима у посве незнатној мањини-не смију се управљати као чисто српске земље, већ се у њима мора спровести плебисцит (под контролом Лиге народа), с питањем: „Србија-Београд или Хрватска-Загреб“.⁵⁾ Познате су „заслуге“ Светозара Прибићевића у стварању југословенске државе, не толико за сам чин уједињења колико за начин на који је до њега дошло. И касније је овај пречански Србин (Личанин), мењајући своја политичка уверења и правце деловања, наносио велику штету српском питању у целини. У почетку непоколебљиви централиста, затим најљући федералиста јавља се и као борац за самобитност Војводине. Ова његова активност посебно је дошла до изражаја када је са Радићем створио Сељачко-демократску коалицију (СДК), након повезивања СДС и ХСС-а и јунског атентата у Скупштини Југославије 1928. године. СДК је 5. новембра 1932, у Загребу донела загребачке пунктације, чији програм је написао Анте Трумбић, а прихватио скуп на којем су били: Влатко Мачек, Ј. Предавец, Ј. Шутеј и А. Трумбић из ХСС-а, Д. Кеџмановић, Д. Бошковић, С. Косановић, В. Вилдер и Х. Кризман из СДС-а, те фамозни Миле Будак, представник ХСП-а, кога је позвао сам Мачек. „Најжешћи у осуди хегемонизма „оних преко Дрине“ и

4) Види: Бранко Петрановић/Момчило Зечевић, Југославија 1918-1984, Зборник докумената, Рад, Београд, 1985, 165.

5) Исто, 222.

најрадикалнији у заступању српско-хрватског јединства у „пречанским крајевима“ на загребачком скупу били су баш Срби-Душан Кецмановић из Босне и Душан -Дуда Бошковић из Војводине“.⁶⁾

Попут свог претходника Радића на челу хрватског покрета, и Влатко Мачек је заговарао федеративно уређење југословенске државе са следећим јединицама: Србија, Црна Гора, Хрватска, Словенија и Војводина. У писму Ситону Вотсону, који се представљао као пријатељ Југославије, Мачек ће поновити свој захтев за седам јединица: Словенија, Хрватска, БиХ, Црна Гора, Македонија, Србија и Војводина (која би обухватала само Банат и Бачку). Срем и Барању Мачек је „резервисао“ за Хрватску. Ситон Вотсон ће из овог разговора, као и из разговора са Душаном Дудом Бошковићем, „најдоследнијим Мачековим следбеником из Војводине“ изнети процену „да 90 процената Срба и сви припадници националних мањина желе формирање сопствене федералне јединице и да је то у датом тренутку утолико лакше јер Хрвати „сада више не желе“ да себи припоје целу Војводину, већ само Срем до Земуна“.⁷⁾

Почетком 1930-тих година јавља се „Војвођански фронт (покрет), састављен од различитих странака и припадника разних националности, „инспирисаних историјским разлозима и етничким плурализмом Војводине“. Његов покретач и лидер био је члан Демократске странке Душан Дуда Бошковић, адвокат из Панчева. Историчар Кончар сматра да су идеје Војвођанског фронта биле „алтернатива Српској Војводини... Тим опредељењима посебан социјални смисао даваће комунисти који су највише истицали етничку плуралност Војводине, као основу њене могуће аутономности“.⁸⁾ Отпор радикала овим идејама Кончар образлаже страхом од мајоризације несловенског становништва, будући да су Срби у Банату, Бачкој и Барањи имали речативну већину (33,7%) становништва.

Један други историчар, Банаћанин, Јован Пејин има другачији став. Он каже: „Аутономаши су Срби равнодушни према свом народу, његовој традицији и културним вредностима који, духовно отуђени, више личе на странце или националне мањине у свему, осим по језику и пореклу. ...Везан за Каундка (царски и краљев-

6) Ранко Кончар, Грађанска опозиција и политичко-уставне концепције о Војводини 1929-1941, докторска дисертација, Љубљана, 1990, 72-73, према: Чедомир и Јелена Попов, Аутономија Војводине - српско питање, *Крбови*, Сремски Карловци, 2000, 40.

7) Исто, 42.

8) Ранко Кончар, Историјски идентитет Војводине, у: Војвођански идентитет, приредио: Павел Домоњи, Београд, 2006, 16.

ски) монархију... Србин Војвођанин на почетку 20. века, нарочито онај школован у мађарским школама, није умео да се снађе у ослобођеној земљи и националној држави... Срби Војвођани били су изненађени, националним ослобођењем... Размишљања о даљем економском развоју свог краја и земље заменили су политичким сурогатом из Хрватске о експлоатацији Војводине од стране Београда. Због тога, збуњени стварношћу, појединци, политички прваци прихватили су сарадњу са Хрватима пружајући им по инерцији подршку у борби против централних власти као што су то чинили у монархији када су их подржавали у пештанском парламенту... Ова струја међу Србима, углавном интелектуалцима у Војводини, постала је главни ослонац деловања ХСС и КПЈ већ крајем двадесетих година у борби против јединства државе и националног јединства српског народа... Сарадња неких политичара из Војводине, као што је представник Демократске странке Душан Бошковић, са Хрватима била је заокружена Загребачким пунктацијама 1932. које су поништиле све вековне тежње које је српски народ постигао новембра 1918. „Војвођански фронт“ био је користан за хрватску идеју и због тога што је дозволио денационализацију Буњеваца и Шокаца и могућност ширења хрватске историјске фикције државно-историјског права на Срем, Бачку и Барању. Самим тим, политички покрет „Војвођански фронт“, који се јавио тридесетих година, на самом почетку свог деловања постаје оруђе загребачке сепаратистичке политике против српског националног и државног јединства. У ове односе умешала се и илегална КПЈ већ 1936. и понудила Војвођанима своје услуге у борби против „србијанског хегемонизма“ ради одбране Срба од Срба и заштите других народа на тлу Војводине“.⁹⁾

„Војвођански фронт“ је изнедрио две резолуције, сомборску и новосадску, у јуну и новембру 1932. године, у којима су узели учешће и сомборски радикали на челу са Јоцом Лалошевићем. У Сомборској резолуцији је, у тачки 3 стајало: „Тражимо да се у оквиру данашњих граница наше државе неодложно спроведе у живот начело Војводина Војвођанима, са истим онаквим правима каква ће уживати и друге покрајине“.¹⁰⁾ У Новосадској резолуцији се захте-

9) Јован М. Пејин, Аутономија Војводине - кошмар српског народа, ИП Београд-Зрењанин, 2002, 78.

10) Ранко Кончар, Грађанска опозиција..., према: Чедомир и Јелена Попов, Аутономија Војводине - српско питање, *Крбови*, Сремски Карловци, 2000, 42-43.

ва: „У будућем уређењу државе, Војводина са Сремом за себе тражи исти положај који ће имати остале покрајине“.¹¹⁾

Историчар професор Алекса Ивић, првак суботичких радикала, жестоко је критиковао овај неразуман покушај својих страначких колега, који су хтели да „седе на две столице“, додајући: „Ми Војвођани не смемо и не можемо према Београду бити у истом положају у коме се налазе Хрвати. Нама је дужност да водимо бригу о бољој будућности Војводине, али при том не смемо заборавити да смо у првом реду и пре свега Срби“.¹²⁾ Још оштрије против Новосадске резолуције реаговали су неки други истакнути радикали из Војводине: Славко Милетић, Стеван Станковић, Лазар Шуваковић, др Бранко Илић, Бранко Томић. С „Фронтом“ су Бошковић и његови сарадници покушали да попут Хрвата и на њихов подстицај отворе тзв војвођанско питање. Тражили су федеративно уређење југословенске државе, где би „једна од федералних јединица имала бити Војводина (Банат, Бачка и Барања са Сремом)“, са истим правима као и остале јединице. Њом би управљали „домороци“. То је суштина „Војвођанског фронта“. „Хоћемо да господаримо на својој груди“-истицао је Дуда Бошковић испред „Фронта“. Припадници Војвођанског покрета дуго нису могли да уоче да је питање Војводине еминентан проблем српско-хрватских односа и да га хрватска политика у том смислу и посматра. Залагање за Војводину било је, наиме, у тој политици у највећој мери намењено слабљењу Србије и српске премоћи у Југославији. Због Мачековог избегавања да се одреди према границама унутар државе, на децембарским изборима 1938, у Народну скупштину Југославије није ушао ниједан кандидат Војвођанског фронта; пропао је чак и сам његов лидер Дуда Бошковић, и то нигде другде до у својој панчевачкој „тврђави“.

БРОЗОВ КОМУНИСТИЧКИ РЕЖИМ НАСТАВЉА ПОЛИТИКУ ХСС-А ПРЕМА ВОЈВОДИНИ

Идеје о државности северне српске покрајине између првог и другог светског рата долазиле су, дакле, из Загреба. Вође хрватског националног покрета оличеног у ХСС-у-Радић и Мачек увек су истицали Војводину одвојену од Србије. Знаменита личност у историји Војводине и Матице српске Васа Стајић залагао се после Првог светског рата да Војводина треба прво да се прикључи

11) Исто.

12) Исто, 44.

Хрватској, па да се у оквиру Хрватске нађе у саставу Југославије. Васа Стајић, Дуда Бошковић и други у својој аутономашко-сепаратистичкој политици тражили су помоћ од Загреба. Хрватска политика на издвајању Војводине кореспондирала је са политиком Коминтерне, која се на Петом конгресу 1924. године одлучила за разбијање Југославије. Ову политику ће доследно спроводити КПЈ, чак и након промене политике КИ половином 1930-их година, када је запретила опасност од фашизма и КИ почела да заговара опстанак југословенске државе. Четврти конгрес КПЈ, одржан у Дрездену 1928. године, донео је одлуку о стварању независних држава: Хрватске, Словеније, Македоније, Црне Горе (први пут у званичним партијским документима), док би Космет био прикључен независној и уједињеној Албанији, а право на отцепљење дато је и мађарској националној мањини у северној Војводини.¹³⁾ У партијским документима из 1932. године, осим набројаних, помињу се и слободне федералне јединице Босна, Војводина и Србија.¹⁴⁾ Јосип Броз Тито у току рата је изјављивао : Знам да Војводина треба да добије аутономију. Тек треба да се одлучи да ли у оквиру Србије или Хрватске. Што значи да ни тада није одустајао од опције Васе Стајића. Васу Стајића су после рата комунистичке власти поставиле за председника Матице српске. Умро је 1947. године.¹⁵⁾

Поменута Брозова дилема огледала се у току Другог светског рата у спорењу између Хрватске и Војводине око припадности Срема и трајала је до половине 1943. године. Тада је ЦК КПЈ одлучио да „ закључно са линијом Вуковар-Винковци-Жупања па све источно укључивши и Земун припада не само као војно-оперативно подручје ГШ Војводине, него и као подручје ПК Војводине на коме ће исти развити своју делатност“.¹⁶⁾ Броз на једном месту каже да ће „... Војводина, као и друге покрајине које претендују на то, добити најширу аутономију, али питање аутономије и питање којој ће федералној јединици дотична покрајина бити припојена зависи од самог народа, односно од његових представника када се послје рата буде рјешавало о дефинитивном државном уређењу“.¹⁷⁾ Броз овде обманује, јер је у пролеће 1944. отклонио сваку могућност

13) Види: Момчило Суботић, Право на самоопредељење и југословенски експеримент. Прва, друга, трећа Југославија, ИПС, Београд, 2004, 77.

14) Види: Чедомир и Јелена Попов, Аутономија Војводине-српско питање, *Крвови*, Сремски Карловци, 2000, 56.

15) Види: Бојан Радић, Разговори са Петром Милосављевићем. О Новосадском скупу, *Мирослав*, Београд, Књиготворница Логос Ваљево-Логос Бачка Паланка, 2008, 103.

16) Чедомир и Јелена Попов, нав. дело, 68.

17) Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књ. I, Загреб, 1959, 189-190.

Срба у Хрватској да добију аутономију, за коју се залагао Моша Пијаде, као што ће пресећи и разговоре о аутономији Далмације 1945.¹⁸⁾

Јован Веселинов комунистички руководилац из Војводине, у више наврата је изричито заговарао што тешњу везу Војводине и Србије: „...Али наш народ, нарочито Срби у Војводини, који су чврсто повезани са својом браћом с ове стране Саве и Дунава, желе да буду у што бољим односима са браћом Србијанцима, са слободном демократском Србијом“.¹⁹⁾ На другом месту Веселинов каже: „Већ из националног састава Војводине јасно се види да наша Војводина треба да буде у склопу федералне Србије, јер Срби чине релативну већину у Војводини“.²⁰⁾

Војводина је од 1946. године аутономна покрајина у Републици Србији. Републички Устав из 1947. године остављао је у надлежности АПВ доста широка овлашћења у области судства, привреде, финансија, просвете, политике националне равноправности, културе, здравства, социјалне заштите.²¹⁾

Ранко Кончар истиче „опредељење за уставни субјективитет Војводине и равноправност народа у њој, који Војводину виде као аутономну јединицу југословенске федерације и посебну историјску, етничку и географску покрајину... Тако се, за разлику од опредељења искључиво словенских народа на Великој народној скупштини 1918. године, на Скупштини изасланика народа Војводине, одржаној 31. Јула 1945. године, о Војводини изјашњавају сви њени народи, иако то чине у знатно деликатној политичкој и националној ситуацији, која је настала после Другог светског рата“.²²⁾ „...Заправо, потпуно се изгубило српско схватање аутономије Војводине и једнонационално посредовање у њеном развијању-речју почела се афирмисати поједнака одговорност свих њених народа за аутономију.“²²⁾ .. Кончар стоји на становишту да је „јогурт-револуцијом

18) Види: Б. Петрановић - М. Зечевић, Агонија две Југославије, Београд, 1991, 280-281.

19) Према: Чедомир и Јелена Попов, нав. дело, 77.

20) Исто, 78. Национални састав становништва у Војводини у то време био је овакав: Срба је било 33%, Мађара 26%, Немаца 21% и Хрвата 7%. Према попису из 2002. у Војводини има 2,2 милиона становника, од тога Срба 6.212.838, Мађара 293.299, Бошњак 136.087, Рома 108.193, Југословена 80.721, Хрвата 70.602, Црногораца 69.049, Словака 59.021.

21) Др Милан Мали, Социјалистичка Аутономна покрајина Војводина, Нови Сад, 1980, 190.

22) Ранко Кончар, Историјски идентитет Војводине, у: Војвођански идентитет, приредио: Павел Домоњи, Београд, 2006, 16-17.

и Милошевићевом уставном агресијом на Војводину, Војводини поново дат изразитије српски карактер“.²³⁾

Међу српским историчарима и политиколозима превладава другачије мишљење. После Брионског пленума, када су победу однеле снаге које су заговарале дезинтеграцију југословенске државе, уставним амандманима од 1968, и касније Уставом 1974, покрајине у Србији попримаће атрибуте држава-ради слабљења Србије и лакшег растурања југословенске државе. Покрајине постају „конститутивни елемент Федерације“. Србија и Срби нападани су као „унитаристи и хегемонисти“. Уставописац Јован Ђорђевић је истицао да је управо јачање аутономија „услов за даљи демократски преображај земље“ Покрајине постају парарепублике. Да је јачање војвођанске аутономности било на штету Србије говори и чињеница да је амандман XVIII од 1968. искључио могућност формирања било које нове аутономије у Југославији, чиме је Србе изван Србије (на пример у Хрватској, где је за то било и националних и историјских основа) лишио могућности легалног аутономног организовања“.²⁴⁾

У књизи *Војвођански идентитет*, у издању Хелсиншког одбора за људска права у Србији (2006), неки мање или више отворени заговорници самосталности Војводине упињу се да докажу постојање војвођанског идентитета. Тако председница ове невладине организације критикује тезу „српских националиста, који тврде да ће само Срби прихватити војвођански идентитет, али не и Мађари, Словаци, Хрвати и остали. При томе, она не наводи ниједан доказ који би говорио другачије.

Економски публициста Димитрије Боаров понавља омиљену тезу аутономаша, да Војводина, која има 27 одсто становништва у Србији, без Космета, остварује 35 одсто друштвеног производа.²⁵⁾

Професор Јован Комшић пише о војвођанском идентитет у транзицији, и у чланку износи податке ЦЕСИДА из 2006. године по којима 48,30% Војвођана сматра да постојање аутономних покрајина не подрива јединство државе и њен суверенитет, 19% сматра да подрива, а 32,80% Војвођана је неодлучно. Затим , 57,10% становника Војводине сматра да Војводина треба самостално да

23) Исто, 17.

24) Чедомир и Јелена Попов, нав. дело, 99-104.

25) Види: Димитрије Боаров, Економски аспекти аутономије Војводине, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006, 25.

доноси покрајинске законе, 26% је неодлучних, а противника политичко-законодавних надлежности 17%.²⁶⁾

Према истраживању Милке Пузигаће, директора агенције „SCAN“, највише Новосађана се изјаснило за аутономију Војводине каква је данас, њих 31,3 %, затим за аутономију из 1974, 22,1%, за аутономију више него данас, мање од 1974-18,85, за укидање сваке аутономије 9,3% итд.²⁷⁾ Према овом истраживању сваки четврти становник Новог Сада је пореклом из Босне и Херцеговине.

Павел Домоњи у Војводини види три пројекта: етнонационалистички, мултикултурни и либерални. Први веже за српски национализам, други за националне мањине, за трећи сматра да је слабо заступљен у јавности. „Две заједнице које су директно биле изложене удару српског етнонационализма се, или не идентификују, или се у веома малом постотку идентификују са Србијом. Реч је, наравно, о Бошњацима и Хрватима. Идентификацију са Србијом немају ни Словаци, ни Мађари, иако су и они, додуше у мањој мери него што је то био случај са Бошњацима и Хрватима, били изложени притисцима. Словаци и Мађари се у великој мери идентификују са Војводином, и то интересно везивање за Покрајину није случајно. Реч је о мањинама које имају јаку националну свест и њихово везивање за Војводину прилази из потребе за очувањем идентитета. Словаци и Мађари пре у Војводини, него у Србији, виде онај институционални оквир унутар кога се у већој мери респектују њихови витални интереси“.²⁸⁾ Теза о некаквим притисцима Срба према Хрватима и Бошњацима, а поготово према Мађарима и Словацима, нарочито у контексту разбијања Југославије и прогона Срба из Крајине и БиХ, потпуно је произвољна.

Тезу о израженом пре свега етничком идентитету националних мањина у Војводини износи Антал Бозоки, директор Цивилног удружења Мађара у Војводини за права мањина-„Аргус“. За разлику од српских „Војвођанера“ који би, потпуно неразумно, свој српски идентитет заменили за „војвођански“, Антал истиче : „... теза да смо „сви ми Војвођани“ одржива је само ако то не значи одрицање од националне и етничке припадности, своје културе, као

26) Види шире: Јован Комшић, Војвођански идентитет у транзицији, исто, 47-48.

27) Види шире: Милка Пузигаћа, Повезаност ставова Новосађана о надлежностима Војводине са пореклом и периодима досељавања у Војводину, исто, 82.

28) Павел Домоњи, Конкурирајући пројекти и војвођански идентитет, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006, 89.

ни индивидуалних и колективних права која припадају националним заједницама“.²⁹⁾

Професор Саша Кицошев, истражујући демографске аспекте војвођанског идентитета утврђује следеће: „Војводина је одувек традиционално миграционо подручје...Због тога је 1991. године у Војводини било 54,6% аутохтоног становништва, рођеног у Војводини, а 45,4% су чинили имигранти“.³⁰⁾ У закључку свог чланка Кицошев истиче: „Када број становништва на некој територији константно опада и када његовом евентуалном расту искључиво доприноси имиграција, тешко је говорити о реалним могућностима очувања идентитета аутохтоне популације. Са друге стране, на основу анализе демографско-статистичких података, може се тврдити да не постоји јасно исказана свест о регионалној припадности“.³¹⁾

Због ових својих научно утврђених аргумената Кицошев је изложен критици у поменутом зборнику, у којем је требало просто да се промовише теза о „војвођанском идентитету“, не обазирјући на научну и историјску неутемељеност таквих настојања.

Занимљиво је да се у зборнику о „војвођанском идентитету“ није појавио ни један лингвиста или филолог. Познато је да је питање идентитета примарно везано за језик. Језик је суштинска компонента националног идентитета. Европска славистичка наука од Фихтеа, Добровског, Копитара, Шафарика, Доситеја, Вука до Милосављевића, Ковачевића и других стоји на становишту да се национални идентитет заснива на заједничком језику. Како би то функционисало у вишејезичкој Војводини? Која би национална мањина била спремна да се одрекне свог и прихвати нови „војвођански језик“. Ни једна! То од њих нико не тражи нити очекује. Та улога стварања новог језика и новог националног идентитета намењена је Србима, по истом обрасцу по којем су настали црногорска нација и црногорски језик, или, бошњачка нација и бошњачки/босански језик. Или, као што су Хрвати српски језик преименовали у хрватски и на тај начин, уз подршку Ватикана, Србе католике претворили у данашње Хрвате. Није искључено да се и овде појави неки нови лингвиста са докторатом о „војвођанском језику“, као што је Аднан Терзић на Осјечком свеучилишту, на хрватском (у ствари српском), одбранио докторат о црногорском језику. Овај

29) Антал Бозоки, Демографска кретања и војвођански идентитет, исто, 102.

30) Саша Кицошев, Демографски аспекти војвођанског идентитета, исто, 21.

31) Исто, 24.

Бошњак је тако постао први доктор из области црногорског језика, који је написао и бранио на страном (у ствари на истом, српском) језику.

Међу најрадикалније заговорнике војвођанске самобитности, спада Живан Берисављевић, који сматра да је „.....војвођанско питање остало једино историјски неразрешено питање на подручју Друге Југославије“. И истиче „...или ће Војводина, на историјску штету европске Србије, дуго времена живети као северна провинција Србије, лишена аутономних права и политичког субјективитета“. ³²⁾ Берисављевић тражи да се „питање Војводине постави одлучно“ јер је „Војводина данас поред географске Србије, једина историјска и конститутивна Покрајина, са простора тзв. „друге“ Југославије, чији уставни статус није разрешен на трајнијим основама и која има осведочено, непорециво, непотрошиво тековинско и историјско право на своју аутономност и свој политички субјективитет, као што Србија или Црна Гора имају право на своју државност“ ³³⁾.

Сличан став заступа и професор Душко Радосављевић. По њему је Војводина свој процват доживела између 1974. и 1988. године, а затим је била прва жртва ауторитарног режима Слободана Милошевића. Радосављевић је незадовољан потезима досовске власти у погледу измене статуса Војводине. При томе помиње рад експертске групе ИВ АПВ из децембра 2000. године, Платформу Скупштине АПВ из марта 2001. године, рад на доношењу тзв. Омнибус закона, почетак 2002, предлог Основног закона из 2003. године, Платформу ИВ АПВ из 2005. године. ³⁴⁾ Залажући се за пуну уставну аутономију Војводине Радосављевић се позива на политичке захтеве Војвођанске конвенције, одржане у Суботици фебруара 2004. године.

УСТАВНЕ ПРОМЕНЕ 1989. И УСТАВ 2006. - ВОЈВОДИНА У СРБИЈИ

Етатистичке тенденције војвођанских аутономаша сасечене су силом народне воље у јесен 1988, а наредне, 1989. године Војводина је враћена у уставно-правни и политички систем Републике

32) Живан Берисављевић, Питање Војводине се мора одлучно поставити, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006, 122.

33) Исто, 123.

34) Види: Душко Радосављевић, Трагање за војвођанским политичким идентитетом, исто, 127.

Србије. С настанком вишестраначког система појавиле су се у Војводини политички лидери и странке укоревљени у аутономашко-сепаратистичкој матрици из ранијег периода. Аутономашки захтеви заснивају се на решењима Устава из 1974, према којима је Војводина била „конститутивни елемент“ федерације, те сходно последицама које су уследиле након распада СФРЈ, тј. образовањем нових држава, траже и да се реши питање Војводине као једино преостало питање. „Савремени политички приступ окупљању присталица парламентарне аутономије и сецесије и њихово укључивање у рад сепаратистичких странака и група-Реформске демократске странке Војводине, Лиге социјалдемократа Војводине и Војвођанског клуба-почива на провинцијалном осећању створеним идеолошким притиском када су са ових простора потиснута уобичајена земаљска именовања Банаћанин, Бачванин и Сремац и наметнуто име Војвођанин“.³⁵⁾ Заснована су мишљења да „слоган „Војводина-република“, коју је истицао „лигаш“ Чанак, у потпуности се уклапа у концепцију Ватикана, Беча и Берлина о преткумановској Србији, а да се Војводина прикључи „цивилизованој“ Хрватској, а преко ње Европи“.³⁶⁾

Нацрт Статута Војводине, усвојен у Скупштини Покрајине иде у том правцу. Крши се Устав Републике Србије из 2006, којим је потврђена аутономија Војводине у оквиру Србије. Прећуткује се чињеница да би Војводина као „европски регион“ била изузета из Србије и постала саставни део Хрватске, али и Мађарске и Румуније. Ствар је проста: сваки од ових народа гравитирао би ка својој држави матици. А Срби! Срби би били национална мањина у свакој од ових држава.

Историчар Пејин истиче сву бесмисленост у захтевима војвођанских аутономаша. Такође, он исправно закључује неоснованост војвођанске аутономије у српској националној држави. „Срби су већинско становништво (75 одсто) . У Војводини нема етничких Хрвата, постоје Буњевци и Шокци који са правим Хрватима нису сродни ни по пореклу ни по језику ни по обичајима. Они су од 1918. до распада СФРЈ кроатизовани“.³⁷⁾

То је аутономаштво које разара Војводину, које се задовољава узајамним неповерењима Срба са леве и десне стране обале реке Саве и Дунава, то је оно аутономаштво које се задовољава непо-

35) Јован М. Пејин, нав. дело, 20.

36) Исто, 28.

37) Јован М. Пејин, нав. дело, 66.

штовањем свих других који нису Војвођани, то је оно аутономаштво које се размеће богатством Војводине, а Покрајина нема воде, нема угља, нема дрвета, нема руда, нема електричне енергије, нема нафте ни за своје потребе, то је оно аутономаштво које омаловажава рад других и резултате њиховог рада.³⁸⁾

Родоначелници војвођанске аутономије и сепаратизма били су хрватски националисти и сецесионисти, па је и војвођанска комунистичка и бирократска гарнитура била искључиво антисрпски настројена у складу са политичким циљевима својих диригената из Загреба

Оспоравајући историјски и савремени војвођански идентитет историчар Чедомир Попов између осталог пише. „ Етнички, верски, језички и културно-историјски веома мешовита и разнородна структура становништва Војводине...она није имала никакву државотворну традицију и искуство и није никад стекла ни нагвештаје властитог идентитета...У тој будилачкој и покретачкој улози српског народа у Војводини, а и знатно шире од ње, налази се једна од кључних специфичности и особености ове Покрајине. Ту улогу у историји својих нација нису одиграли други народи који су заједно са Србима насељавали овај простор (Немци, Мађари, Словаци, Румуни, Русини, Јевреји, Хрвати, Цинцари.... А целокупна историја кроз коју је простор Војводине прошао показивала је да је таква заједница у којој је њена аутономност могућа само и једино српска држава и српски национални простор, који се осведочио као довољно оспособљен за уважавање и тих специфичности Војводине и њене аутономности као погодног оквира за осећање спокојства и националне сигурности несрпских народа који су у њој живели као своји на своме...Без Србије Војводина би једноставно била подељена између суседа и не би постојала“.³⁹⁾ Попов даље наводи: „ Стога је потпуно произвољно и нетачно тумачење по којем се историјски-још у доба Хабсбуршке царевине-формирао посебан покрајински идентитет“.⁴⁰⁾ Полемишући са неким констатацијама из књиге др Милана Малог о статусу САП Војводине, из 1980. године, Попов указује: „Пошто се ипак нису могле потпуно затворити очи пред чињеницом да ниједан Мађар, Словак, Румун или Русин није желео да своју националну припадност замени „војвођанском“, тај „историјски процес“ „самоопредељивања“ за војво-

38) Види: Исто, 55.

39) Чедомир и Јелена Попов, нав. дело, 108-109.

40) Исто, 110.

ђанску „националну скупину“ приписан је само Србима, с тим што се истицало да је баш то омогућило „закониту тенденцију“ да „до изражаја дође економска, духовна и политичка веза Срба у Војводини и њихово заједништво“ са другим народима и народностима у Покрајини“.⁴¹⁾

НАЦРТ СТАТУТА ИЗВОДИ ВОЈВОДИНУ ИЗ СРБИЈЕ

Нацрт Статута Војводине који је покрајинска Скупштина усвојила и послала на усвајање републичком парламенту у супротности је са актуелним српским уставом, јер покушава да Војводину што више осамостали и врати на стање у којем је била по Уставу 1974. године. То чине из себичних, личних, бирократско-чиновничких и регионалних интереса. У питању су људи који се формално и привидно залажу за европске интеграције; ради се о „Европејцима партикуларне свести“. Она не досеже даље од питања: „Ди су наши новци“?

Крестић с правом истиче да се војвођански „аутономаши“ „према Србији понашају онако како су се Срби у Угарској под вођством Светозара Милетића, Михаила Полита-Десанчића и Јаше Томића понашали према Аустроугарској желећи да убрзају њену пропаст, да што пре дођу до уједињења са Србијом. Због тога Нацрт Статута Војводине онакав какав је уопште није прихватљив... Очигледно је да творци Статута Војводине нису способни да схвате и на добро народа и земље искористе вековно искуство наших предака, да разумеју државнополитички, национални и економски значај историјске одлуке донете у Новом Саду пре деведесет година“⁴²⁾

Није тешко закључити да интересна коалициона власт у Војводини питање њеног Статута није смела понудити на референдум, знајући да би он био неуспешан и да би пољуљао ионако климаву позицију актуелне коалиције.

Све одредбе Статута којима се утврђују обележја државности Војводине су противуставне. То се односи на следеће: а) право Војводине је да закључује међународне уговоре у областима из своје надлежности, које се сматрају обележјем државне суверености; б) право Војводине је да оснива представништва, не само у регионима Европе, него и у Бриселу, што значи да ће Војводина имати своја

41) Исто, 112.

42) Василије Крестић, нав. дело.

дипломатска представништва при команди Атлантског пакта, средишњим органима ЕУ и Влади Белгије; в) Војвођанска академија наука и уметности као облик не толико државности, колико посебног културо-историјског, а у перспективи и националног идентитета Војводине; г) четврто обележје државности биће узурпирана законодавна надлежност Скупштине АП Војводине; пето обележје државности Војводине представља њено својеврсно протоколарно изједначавање са Републиком Србијом у оквиру сталне мешовите делегације, чиме се ставља до знања да Војводина није део Србије, него је равна Србији.

«Посебну забринутост изазива начин на који су успостављени покрајински управни окрузи. Они су тако образовани и територијално разграничени да Мађари добијају свој национални округ са седиштем у Суботици. Крајњи циљ територијалног заокружења и издвајања Мађарског округа јесте отварање и проблематизовање положаја мађарске мањине у Србији, да би се пре или касније приступило сецесији суботичког округа и његовог припајања Мађарској.

Још већу забринутост изазива образовање савета националних заједница у оквиру Скупштине Војводине. То је покушај да се на мала врата уведе дводомни систем, захваљујући којем ће представници националних мањина, приликом доношења важних одлука, имати право вета у Скупштини Војводине.

Као нацрт новог статута АП Војводине отвара две погубне могућности-стварање државе Војводине у држави Србији, и сецесије Суботичког округа, а можда и целе Војводине.

Тај статут је последица данашњег комунистичког фалсификовања историје, чији је циљ разбијање српског народа путем стварања нових држава и вештачких нација. Војводина Србија са седиштем у Темишвару, тј. аутономија Срема, Баната, Бачке и Барање, никад потпуно стечена и више сан него остварење панонских Срба имала је смисла у туђој царевини, као штит од мађаризације, германизације и унијаћења, а изгубила је тај смисао и историјско оправдање у држави српској, јер циљ војводства српског није био аутономија у држави Србији, него остваривање вековног сна-уједињење свих Срба⁴³⁾ Већ у члану 1 Нацрта Статута АП Војводине налази се спорна одредба по којој је Војводина „настала на основу посебних...историјских, културних и других својстава свога под-

43) Коста Чавошки, Државност Војводине и могућност сецесије, *Печат*, бр. 32, 3. Октобар 2008, 8.

ручја“ . Професор Коста Чавошки о томе каже: „ Посреди су извесне привилегије и особена првенства, културна и верска права свих Срба на територији Хабзбуршке монархије, укључујући један облик њихове персоналне аутономије. То је унеколико била особена персонална аутономија пречанских Срба у свим духовним и појединим и световним стварима. Сада се поставља питање како је таква аутономија Срба под аустријском и аустроугарском туђинском влашћу могла бити претеча Аутономне Покрајине Војводине. Јер, војвођански Срби више не живе под туђинском влашћу него у својој држави Србији...“⁴⁴⁾

Савремено аутономаштво представља историјски анахронизам-оно се изопачило у антисрпство, у мину за даље разбијање српске државе на основама демонског начела: „подели па владај“.⁴⁵⁾ Професор Ратко Марковић се позива на положај Војводине у Уставу Републике који је овим Нацртом статута прекршен: „ Према Уставу Србије, Војводина је саставни део државе Србије (Нацрт статута ће, да би истакао њен субјективитет, рећи да је „у саставу Републике Србије“), што значи да је део државне целине, а сама није државна целина. И, уместо да је одреди као територијалну јединицу (заједницу) државе Србије у којој њени становници остварују право на покрајинску аутономију, Нацрт статута је одређује као „вишенационалну, вишекултурну и вишеконфесионалну демократску европску регију, интегрисану у европски систем региона“ . Оваква одређења су пуке констатације и програмске декларације којима, како немају правно значење, није место у правном акту. Статут аутономне покрајине није социолошка студија о њеном становништву, него је правни акт којим се, на основу познавања обележја њеног становништва, прописује њена организација“.⁴⁶⁾ Када је реч о европском систему региона, Марковић истиче: „ С друге стране, у које ће се „европске системе“ интегрисати делови Србије, одлучују је ти делови, него држава Србија. Елем, Војводина није никаква „европска регија“ или „европски регион“, него је она аутономна покрајина у Републици Србији“.

Ради се, очигледно, о антисрпском геополитичком процесу, супротном вековној борби и тежњи Срба за национално ослобођење и уједињење на свом етно-језичком и историјском простору. На делу је усаглашено деловање спољних и унутрашњих снага на

44) Коста Чавошки, исто

45) Ратко Марковић, Чезња за државом, *Печат*, бр. 31, 26. Септембар 2008, 8-10.

46) Исто

даљем распарчавању српског народа, као јединог историјског народа на простору бивше југословенске државе (изузимајући Словенце са којима Срби немају никаквих спорова), који у очима Запада представља «продужену руку» Русије на Балкану. Стога је та антисрпска политика усмерена првенствено против руског утицаја на Балкану. О томе сведочи и покушај Запада, превасходно САД, да спречи потписивање гасног аранжмана Србије са Русијом. Евидентан је покушај институционалног одвајања Војводине од Србије, као и покушај стварања заједнице мађарских регионалних општина. Ненад Чанак је недавно изјавио да ће Скупштина Војводине, као што је некад 1918. донела одлуку да приступи Србији, донети легалну одлуку да изађе из матичне државе.

Социолог Зоран Милошевић сматра да је “Нацрт статута-пробни балон за самосталну државу и тзв. војвођанску нацију”.⁴⁷⁾ Милошевић указује да се у интелектуалним круговима већ дуго прича о томе да су неки од њих “добили задужења испред “неких” људи и политичких партија да праве правопис тзв. војвођанског језика, да се снује сан о формирању Војвођанске православне цркве, да је нова идеологија коју треба да усвоји тзв. војвођанска нација, проверено, антисрпска и антируска, онда наша хипотеза да је циљ Нацрта статута АП Војводине, заправо, денацификација Срба, треба да забрине све оне којима су народ и држава у срцу”.⁴⁸⁾

Историчар Чедомир Попов, рођени Банаћанин, то овако објашњава: «То крило сепаратиста које постоји, нажалост, опет је српско. Али њихови програми и сама реализација, није у њиховим рукама. Они по своје мишљење иду...зна се где и код кога. Да ли ће они бити активирани, не зависи, наравно, од Чанка и сличних. Оно што више од 20 година покушавам да пласирам у Војводини, јесте да убедим Војвођане да без државног јединства са Србијом, неће бити ни Војводине. Сутра, ако се отвори војвођанско питање, и она одвоји, ни један народ неће бити за њен опстанак. У таквим околностима сви ће тежити својој матици, од Мађара, Хрвата, Румуна до других, што је природно».⁴⁹⁾

Спољни утицај у покушају одвајања Војводине од Србије је све видљивији, готово се и не скрива. Али, пошто је овај сценарио наишао на снажан отпор патриотске интелигенције и јавности у

47) Зоран Милошевић, Нацрт статута Војводине-основа за денацификацију Срба у Покрајини, у: Србија - политички и институционални изазови, зборник радова, приредили Момчило Суботић и Живојин Ђурић, ИИИС, Београд, 2008, 195.

48) Исто, 199.

49) Чедомир Попов, Посустало српство, *Хвосно*, бр. 58, О Михољдану 2008, стр. 19.

Србији, актуелизована је стара идеја о подели Србије на седам региона. Тако би се заобилазно дошло до стратешког циља-издвајања Војводине.

Дејан Лучић, познати публициста и геополитичар, пише: „Хазар Јанош Бугајски, директор Центра за стратешка истраживања у Вашингтону, званично је задужен за стварање кризе у овом делу Србије. Он лансира нову нацију међу Србима-Војвођане“. Лучић истиче да сепаратисти раде јавно под шифром „Хабзбург“. „Најопаснији су они из ДС -Пајтић. Кренуло се меко са Омнибус законом, којим је промењен садржај више републичких закона, тако да су надлежности у многим областима пренете на покрајину. Сада се доноси Статут, који по садржају подсећа на устав потенцијално независне државе.. Извршно веће Војводине некад је имало седам ресора, а сада има седамнаест, као права држава. Уколико Скупштина Србије потврди овај статут, извршиће самоубиство. Овде имамо војвођанску академију реосновану 2003. године. Она ради на претварању Срба у Војвођане. Јер војвођанизација Срба не подразумева војвођанизацију Мађара и других мањина. Срце сепаратизма је на Филозофском факултету у НС, главну реч воде професор Драгослав Петровић, професор Недучин, доцент Дубравка Валић-Недељковић. Затим професор Ранко Кончар, који се отворено залаже за Војводину као републику...Ради се на томе да се створи аутономна покрајинска полиција, тајно и део ДБ, као и да се врбују пензионисани официри, успостави парадипломатска мрежа и оформи језгро ВЗК (војвођански заштитни корпус-по узору на Косовски заштитни корпус, то смишљају Американци), подстакне „војвођанство“ међу Србима као културни и политички образац, реоснује се мала карловачка митрополија као војвођанска православна црква, умртви или преузме Матица српска, заоштре односи у економији са остатком Србије око буџета итд. Уосталом, видели сте и ону акцију штампања „војвођанских пасоша“ и оних „календара“. Ништа није случајно“. ⁵⁰⁾ На погубну антисрпску сепаратистичку политику војвођанског руководства указала је и Српска православна црква писмом члана Синода епископа Бачког Иринеја председнику Скупштине Републику Србије Славици Ђукић-Дејановић.

50) Дејан Лучић, Листа сепаратиста, Гром, 23. април 2009, 4-5.

ЛИТЕРАТУРА

- Берисављевић Живан, Питање Војводине се мора одлучно поставити, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006.
- Боаров Димитрије, Економски аспекти аутономије Војводине, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006.
- Бозоки Антал, Демографска кретања и војвођански идентитет, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006.
- Броз Јосип Тито, Говори и чланци, књига I, Загреб, 1959.
- Домоњи Павел, Конкурирајући пројекти и војвођански идентитет, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006.
- Кицошев Саша, Демографски аспекти војвођанског идентитета, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006.
- Комшић Јован, Војвођански идентитет у транзицији, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006.
- Кончар Ранко, Грађанска опозиција и политичко-уставне концепције о Војводини 1929-1941, Љубљана, 1990.
- Ранко Кончар, Историјски идентитет Војводине, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006.
- Крстић Василије, Српска Војводина некад и сад, поздравна реч у Матици српској поводом деведесетогодишњице уједињења Војводине са Србијом, Београд, 2008.
- Крстић Василије, Срби и Хрвати-узроци сукоба, Чачак, 1997.
- Лучић Дејан, Листа сепаратиста, Гром, Београд, 23. април 2009.
- Мали Милан, Социјалистичка Аутономна покрајина Војводина, Нови Сад, 1980.
- Милошевић Зоран, Нацрт статута Војводине-основа за денацификацију Срба у Покрајини, у: Србија-политички и институционални изазови, зборник радова, приредили Момчило Суботић и Живојин Ђурић, ИПС, Београд, 2008.
- Марковић Ратко, Чежња за државом, Печат, бр. 31, Београд, 2008.
- Пејин Јован М., Аутономија Војводине - кошмар српског народа, ИП Београд-Зрењанин, 2002.
- Петрановић Бранко/Зечевић Момчило, Агонија две Југославије, Београд, 1991.
- Петрановић Бранко/Зечевић Момчило, Југославија 1918-1984, Зборник докумената, Рад, Београд, 1985.
- Попов Чедомир/Попов Јелена, Аутономија Војводине - српско питање, Кровови, Сремски Карловци, 2000.
- Попов Чедомир, Посустало српство, Хвосно, бр. 58. О Михољдану 2008.
- Пузигаћа Милка, Повезаност ставова Новосађана о надлежностима Војводине са пореклом и периодима досељавања у Војводину, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006.
- Радић Бојан, Разговори са Петром Милосављевићем. О Новосадском скупу, Мирослав, Београд, Књиготворница Логос Ваљево-Логос Бачка Паланка, 2008.
- Радосављевић Душко, Трагање за војвођанским политичким идентитетом, у: Војвођански идентитет, приредио Павел Домоњи, Београд, 2006.

- Суботић Момчило, Право на самоопредељење и „југословенски експеримент“. Прва, друга, трећа Југославија, ИПС, Београд, 2004.
- Суботић Момчило, Политички и уставно-правни аспекти успоставања и нестанка друге Југославије, Политичка ревија, бр 01/2004, ИПС, Београд, 2004.
- Чавошки Коста, Државност Војводине и могућности сецесије, Печат, бр. 32, Београд, 2008.

Momcilo Subotic

Institute for Political Studies, Belgrade

**AUTONOMY OF VOJVODINA IN HISTORICAL
AND CONTEMPORARY CONTEXT**

– Second Part –

Summary

In this article author presented a review of all important standpoints and political-legal decisions and documents regarding the status of Vojvodina in First and Second Yugoslavia. By undisputed documents historical documents it is proved that “the question of Vojvodina” was stirred up from Croatia and that it was permanent Croatian politics related to weakening of influence of Serbia and its domination in both Yugoslav states. Politics of Radic and Macek’s HSS toward Vojvodina was continued by Communist regime of Broz within its political concept based on the thesis “weak Serbia, strong Yugoslavia”. In particular this became obvious in case of 1974 Constitution, when Vojvodina became “the constitutive element of Federation”.

For beginning, the “Vojvodinars” supported the status of Vojvodina from 1974. They are mainly of Serbian origin and it seems that they do not comprehend the imperilment deriving from the proposed Statute of Vojvodina. These ideas come from outside as it used to be in the past. Separation of Vojvodina from Serbia would mean the end of Vojvodina, because its minorities would strive to link to their home lands (countries of origin), and the Serbs would become national minority in each of these states.

Key Words: HSS politics toward Vojvodina, Radic, Macek, “Vojvodina’s Front”, Dusan Duda Boskovic, Broz’s politics, autonomy of Vojvodina, Serbia, Constitution of 1974, Vojvodina Statute Draft, “Vojvodinars”

Овај рад је примљен 29. јуна 2009. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11. маја 2009. године.